Stadskerk Nijmegen (OCP), 2 oktober 2022, 3e zondag van de herfst;
voorganger: ds. Henk Gols (PKN)

[eerste lezing: Habakuk 3, 1-3, 16-19] (Nieuwe Bijbelvertaling)
1 Gebed van de profeet Habakuk. Als een klaaglied.

2 HEER, ik heb uw aankondiging gehoord.
Voor wat u gaat doen, HEER, heb ik ontzag.
Breng het in deze tijd tot stand,
maak het in deze tijd bekend,
maar toon uw mededogen
als het tumult losbarst.
3 God komt uit Teman,
de Heilige komt uit de bergen van Paran.
Zijn glorie straalt aan de hemel,
de aarde is vol van zijn roem. (…)
16 Ik hoorde dit alles en ik beefde vanbinnen,
ik vernam het en mijn lippen trilden.
Mijn botten werden aangevreten,
ik stond te trillen op mijn benen,
wachtend op de dag van het onheil,
de dag dat u optrekt tegen het volk dat ons aanviel.
17 Al zal de vijgenboom niet bloeien,
al zal de wijnstok niets voortbrengen,
al zal de oogst van de olijfboom tegenvallen,
al zal er geen koren op de akkers staan,
al zal er geen schaap meer in de kooien zijn
en geen rund meer binnen de omheining –
18 toch zal ik juichen voor de HEER,
jubelen voor de God die mij redt.
19 God, de HEER, is mijn kracht,
hij maakt mijn voeten snel als hinden,
hij laat mij over mijn bergen gaan.

Voor de koorleider. Bij snarenspel.

[Evangelie: Lukas 17, 1-10) (Nieuwe Bijbelvertaling)
1 Tegen zijn leerlingen zei hij: ‘Het is onvermijdelijk dat er mensen ten val worden gebracht, alleen: wee degene die daarvoor verantwoordelijk is! 2 Het zou beter voor hem zijn als hij met een molensteen om zijn nek in zee werd geworpen dan dat hij ook maar een van deze geringen ten val zou brengen. 3 Let dus goed op jezelf!
Indien een van je broeders of zusters zondigt, spreek die dan ernstig toe; en als ze berouw

hebben, vergeef hun. 4 En als ze zevenmaal op een dag tegen je zondigen en zevenmaal naar je terugkeren en zeggen: “Ik heb berouw,” dan moet je hun vergeven.’
5 Toen zeiden de apostelen tegen de Heer: ‘Geef ons meer geloof!’ 6 De Heer zei: ‘Als jullie geloof hadden als een mosterdzaadje, zouden jullie tegen die moerbeiboom zeggen: “Trek je wortels uit de grond en plant jezelf in de zee!” en hij zou jullie gehoorzamen.
7 Als iemand van jullie een knecht zou hebben die ploegt of de kudden weidt, dan zal hij, wanneer die thuiskomt van het land, toch niet tegen hem zeggen: “Ga maar meteen aan tafel”? 8 Zal hij niet veel eerder tegen hem zeggen: “Maak iets te eten voor me klaar, doe je gordel om en bedien me terwijl ik eet en drink, en daarna kun je zelf eten en drinken”? 9 Hij bedankt de knecht toch niet omdat die gedaan heeft wat hem is opgedragen? 10 Hetzelfde geldt voor jullie; wanneer jullie alles gedaan hebben wat jullie is opgedragen, zeg dan: “Wij zijn maar knechten, we hebben enkel onze plicht gedaan.”’

[overweging:]
Er stormt van alles op ons af. Van alle kanten. De dreiging die uitgaat van de oorlog in Oekraïne; de onzekerheid of we het zelf financieel wel gaan redden; wat de verandering van het klimaat voor ons en de generaties na ons concreet gaat betekenen; de zorg om de toekomst van onze democratie; de vluchtelingenstromen in de wereld; het oog in oog staan met mensen die voorheen elders woonden maar nu het aanzien van onze samenleving voorgoed zullen mee bepalen; de aantasting van de natuur, dus ook van onze eigen gezondheid; het mogelijke begin van een nieuwe coronagolf; de crisis van de kerk, waarvan steeds minder overblijft; de toenemend botheid en agressie tussen mensen en wat het betekent dat er een generatie opgroeit zonder inbedding in een levensbeschouwelijke traditie die het leven richting en verdieping en verbinding geeft.

We leven in een cruciale tijd. Wij zijn de eersten niet: generaties voor ons hebben zich ook al tot onzekerheid en angst moeten verhouden. Angst vanwege oorlogen, pogroms en andere vervolgingen, volksverhuizingen, epidemieën en natuurrampen. Al eerder werd gedacht: dit is het einde. Toch bleek het het einde niet. Maar nu, met zoveel hevige crises tegelijk die de hele wereld raken, komt het nu ook nu wel weer goed?

In de Bijbel staan de boeken van de profeten. Profetie in het oude Israël is een opmerkelijk verschijnsel. Een profeet als Habakuk weet zichzelf een ‘wachter’, een wachter in de tijd. Hij speurt rond, kijkt wijd, peilt diep, ziet van afstand wat er voorzichtig begint te bewegen in de geschiedenis, wat uit de verte al komt aanstormen en het leven zoals het tot nu toe is geleefd definitief zal verstoren. Een profeet is een seismograaf, een gevoelige schotelantenne, een scherpe columnist, een visionair dichter, met een hoge sensibiliteit voor wat ongrijpbaar in de lucht hangt, voor wat er rommelt onder de oppervlakte van de samenleving.

Een profeet ziet wijd en ver, maar focust tegelijkertijd op heel dichtbij: op wat er hier en nu tussen mensen misgaat, op onrecht dat geniepig gebeurt, op het catastrofale gedrag van wie zorgeloos leven voor zichzelf alleen. Hij trekt lijnen tussen wat in het klein tussen

mensen gebeurt en de grote gevolgen voor straks. In wat jij nu doet of nalaat open je of blokkeer je de deur naar morgen. De profeet waarschuwt vroegtijdig, maar vindt doorgaans geen gehoor: de meesten laten zich niet graag de pret bederven.

Maar op het moment dat aller ogen opengaan omdat de dreiging onvermijdelijk dichtbij komt, omdat de samenleving daadwerkelijk uiteen begint te vallen, de stad wordt belegerd, als angst zich van de mensen meesternaakt — dan begint de profeet te zingen. Tegendraads zingt hij een lied van hoop. Zingend loodst hij zijn aangeslagen volksgenoten de crisis door. Dat in bijbelse tijden feitelijk zo gegaan.

De profeet Habakuk leeft rond 600 voor Christus, op een kantelpunt in de tijd. De oude grootmacht Assyrië moet plaats maken voor de Chaldeeën (de Babyloniërs). Babel zal in plaats van Ninevé het centrum van de wereld worden. Voor Juda voelt dat nog niet zo dichtbij, maar Habakuk wordt zeer onrustig. Hij beeft, het voelt wee bij hem van binnen, zijn lippen trillen als hij woorden geeft aan wat bij hem al hevig binnenkomt. In mythische taal verwoordt hij wat hem verbijstert, namelijk het aanstormen van meedogenloze Chaldeese (Babylonische) legers, die het Midden-Oosten onder de voeten gaan lopen en ook het koninkrijkje Juda zullen bedreigen. De oorlog komt dichtbij! Lijfelijk ervaart hij de chaos van de tijd. En hij vraagt zich af: waar is God nu mijn wereld instort, waar is hij in de verwoesting die bezig is zich te voltrekken? Waar is hij als de vijgenboom niet meer bloeit, de wijnstok niets meer voortbrengt, de oogst van de olijfboom teleurstelt, er geen koren meer op de akker staat, geen schapen meer in de kooien zijn, geen runderen binnen de omheining? Als de oude bestaanszekerheden wegvallen, als de (toen nog agrarische) samenleving niet meer functioneert, de economie instort, als ons de middelen om te bestaan en te overleven gaan ontbreken — waar ben jij dan, mijn God?

Dan blijkt God te schuilen in het lied van de hoop. God is het lied van hoop dat als het tumult losbarst in Habakuk gaat zingen.

Om het lied van de hoop te zingen zijn wij op zondag hier. Vanwege het lied van de hoop zijn wij gemeente. In de kwijnende kerk zingt de hoop. Wij lezen in elkaars en eigen ogen de onzekerheid, de leegte en het gemis, maar toch wagen wij ons in de dienst op zondag aan het lied van de hoop. Het lied dat wij samen zingen tilt ons op uit de angst. ‘Hij maakt mijn voeten snel als hinden, / hij laat mij over toppen van bergen gaan’, zingt Habakuk. Zeker, ik ben verbijsterd om wat ik om mij heen zie gebeuren, maar nee, dit is het einde niet. Zie hoe ik voortga, lichtvoetig vanwege de hoop.

In de psalm van zo-even (psalm 146) zongen wij: ‘Een loflied voor de Heer, heel mijn leven, / een psalm tot het laatst voor mijn God’. Wat na dit refrein volgde was een blij programma van bevrijding: bevrijding voor wie verstrikt was en het niet meer zag, het overeind komen van wie gekromd ging onder zware belasting. De psalm zingt over het behoed worden van wie altijd en eeuwig zo kwetsbaar zijn: de vreemdelingen en degenen die aangewezen zijn op de solidaire zorg van anderen, ‘de weduwen en de wezen’. Zo bevrijdend en ontfermend, Sion, is jouw God! Zo bevrijdend en zorgzaam wordt ieder die het lied van de hoop aanheft.

‘De Heer heeft de rechtvaardigen lief’, zingt de psalm. Rechtvaardigen heten degenen die in deze wereld het lied van de hoop zingen juist doordat ze in het klein en in het groot bevrijdende dingen doen en zich over hun naaste ontfermen.

Ook zongen wij: ‘de wandel der bozen verstoort hij (God).’ Wie zijn die bozen, in de Bijbel ook wel goddelozen genoemd, schenners? Bozen zijn degenen die willens en wetens verzieken, kapotmaken, primair gaan voor eigen positie, eigen macht, eigen bezit. Hun misdadige wandel zal worden verstoord, zingt de psalm van de hoop, zij zitten op een dood spoor. Wie anderen het verdriet en de dood injaagt, gaat niet mee naar de toekomst.

Volgens het evangelie van deze zondag behoor je tot die hopeloze groep toekomstlozen als je voor een ander mens een struikelblok neerlegt: als je dingen verzint, beslissingen neemt, een houding aanneemt waardoor je medemens het niet meer redt. Je maakt kapot wat je had moeten behoeden, je hebt genomen wat je had moeten geven, je hebt neergebogen wie je had moeten oprichten.

De rechtvaardige zingt in deze wereld het lied van de hoop. Volgens het evangelie zing je het lied van de hoop als je elkaar vergeeft.

Het is belangrijk dat iemand die voor zijn medemens een struikelblok neerlegt, daarop wordt aangesproken. Wij allemaal kunnen uiterst kwalijke dingen doen en hebben dat als Nederlanders, christelijk en wel, ook eeuwenlang gedaan. Maar als wij waarlijk elkaars zusters en broeders zijn, spreken wij elkaar op het kwalijke aan. Dat moet. Het kwade moet aan het licht gebracht en zo gestuit. En als er dan sprake is van spijt, van oprecht berouw, kan er vergeven worden. Wij mogen wij elkaar helpen om het kwaad in onszelf te stoppen en hoopvolle mensen te worden. Dat gaat met vallen en opstaan. Wel zeven keer per dag lukt het niet. ‘Ik vergeef je, mijn zuster, mijn broeder, kom, laten we opnieuw beginnen.’

‘Geef ons meer geloof’, vragen de leerlingen van Jezus, die opeens ‘apostelen’ worden genoemd. Apostelen, mensen met een missie, met de opdracht om het lied van de hoop te zingen door bevrijdend en zorgzaam te zijn en wel zeven keer per dag te vergeven. Habakuk beeft, zijn lippen trillen, en de leerlingen van Jezus hebben maar een klein geloof. Groot is de onzekerheid, is de dreiging. Jezus is met zijn leerlingen onderweg naar Jeruzalem, een weg die naar de ondergang lijkt te voeren. Maar Jezus zegt: een klein geloof is voor een hoopvol leven al genoeg. Geloof is sowieso kernachtig. Geloof is een kleine kern. Is kernachtig als een mosterdzaadje. Het kleine is het kernachtige waarmee je mag werken. ‘Lieve Heer, gij zegt “kom” en ik kom’, zingen wij straks. Zo kernachtig is het geloof. Zo eenvoudig begint het lied van de hoop. Het is genoeg om dat simpele lied mee te zingen en dan draagt dat lied jou wel, dan draagt het lied van geloof jouw kleine geloof.

In Jezus’ beeldspraak komt een moerbeiboom met wortel en al uit de grond. Een moerbeiboom is een boom die diep en breed geworteld is. Die krijg je zomaar niet van zijn plaats! Maar met de kleine kern van jouw geloof ontwortel je wat vastgeworteld is. Je krijgt

er geen beweging in, dacht je? De moerbeiboom staat voor wat onwrikbaar lijkt, voor wat diep is ingesleten, is vastgeroest, voor waar je voortaan met handen en voeten aan vast lijkt te zitten, voor ingesleten patronen. Maar het kleine kernachtige geloof maakt dat het o zo starre beweegt, dat ook het onveranderlijke wordt losgewrikt.

Daarom komen we naar de kerk: om met bijna niets toch aan grote verandering hoopvol bij te dragen. Wij komen, zingen, proberen in kleine alledaagse dingen de hoop gaande te houden — gewoon omdat het ons gevraagd wordt. Wij zijn geen perfecte mensen, wel zeven keer per dag lukt het ons misschien niet. Maar, lieve Heer, gij zegt 'kom' en ik kom. Ik kom opnieuw.

Wij komen naar de heilige Tafel. Het is de tafel van de hoop. Wij komen tot Christus, die tot zijn hemelse Vader gezegd heeft: 'lieve God, gij zegt "kom" en ik kom.' Kernachtig heeft Jezus zich gegeven, niet om er zelf beter van te worden, maar om de wereld te redden. Zijn dood, zijn verdrietige stukbreken, is een kantelmoment geworden. Hij leeft sindsdien meer dan wij allen, hoopvoller dan wij allen. Wij nemen het brood en drinken de wijn, wij ontvangen hem en kantelen met hem mee naar het leven, ook al sterven wij, ook al sterven wij van angst. Met het kleine kernachtige geloof waarmee wij naar de Tafel komen, worden wij deelgenoten van het grote geheim dat de hoop nooit sterft, en dat alles wat bevrijdend en behoedzaam en verzoenend en vergevend gebeurt, nu al de weg opent naar de wereld die komt.

Ook al beef ik van binnen en trillen mijn lippen, ook al houdt alles op wat mij eerder houvast gaf, ook al veranderen de condities van het bestaan en lijkt het alsof ik er alleen maar op achteruit ga, lieve Heer, gij zegt 'kom' en ik kom. Gij zegt 'vergeef' en ik vergeef, gij zegt 'geloof' en ik waag het met mijn klein geloof. Maar vergeef ook mij. En kom ook gij naar mij toe. O Heer, 'ik zeg "kom" en gij komt, / ik zeg "kom" en gij komt en uw bloed wordt wijn / en uw lichaam brood voor wie hongerig zijn / en uw naam wordt een lied in mijn mond.'

In de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest.

Henk Gols, henkgols@planet.nl

In de preek wordt verwezen naar het volgende lied van Willem Barnard (Liedboek 840):

Lieve Heer, Gij zegt 'kom' en ik kom, —
want mijn leven is onder de macht gesteld
van de Heer die mijn dagen en nachten telt
en de Heer zegt 'kom' en ik kom.

O mijn God, Gij zegt 'ga' en ik ga,
Gij zegt 'ga' en ik ga, laat mij niet alleen,
wees het woord in mijn vlees en de geest om mij heen,
wees de adem waaruit ik ontsta.

Want o Heer, ik zeg 'kom' en Gij komt,
ik zeg 'kom' en Gij komt en uw bloed wordt wijn
en uw lichaam brood voor wie hongerig zijn
en uw naam wordt een lied in mijn mond.